

Bevezető

Gyakorlati útmutatónkban a TE IS Kézikönyvben¹ megjelenített tizenhét folyamat leírását olyan elemekkel egészítjük ki, amelyek segítséget nyújthatnak a folyamatokon való végighaladásban, a felmerülő kérdések és problémák megválaszolásában, valamint ötletként, kiindulópontként szolgálhatnak a Kézikönyvben meghatá-

rozott tartalmak továbbgondolásához. Gyakorlati útmutatónk teljes egészében a TE IS Kézikönyv struktúrájához illeszkedik, főként ahhoz a négy tartalomhoz, alapvetéshez, amelyek – a Kézikönyvben szereplő ábrák szerint – a TE IS Kerék körforgásának részei. Gyakorlati útmutatónk fejezetenkénti kiindulópontjait is ezek az alapvetések határozzák meg.

¹ Simonné Goschi Gabriella – Prihoda Gábor (2014): *Elméleti kézikönyv a TE IS tréneri és mentorpedagógusai számára*. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.

Útmutatónk keretei nem teszik lehetővé, hogy az adott folyamat minden aspektusával foglalkozunk, ezért arra törekedtünk, hogy minden fejezetben a TE IS értékei és céljai szerinti legfontosabb összetevőt írjuk le vagy vessük föl. Mindazonáltal célunk volt az is, hogy a leírt gyakorlatot vagy ötletet úgy írjuk meg, hogy az lehetőleg lefedje mind a négy TE IS Kereket dinamizáló tartalmat. Útmutatónk minden részéhez több gyakorlati elemet gyűjtöttünk, ám a terjedelmi korlátok miatt csak egyet vagy kettőt mutatunk be, azokat, amelyek a leginkább lefedik a TE IS Program céljait, értékeit, szemléletét.

A gyakorlati elemek végiggondolása során mindvégig figyeltünk arra is, hogy élő helyzeteket jelenítsünk meg. A fejezetek összeállítása, végiggondolása során igyekeztünk felhasználni meglévő játéktárakat, jó gyakorlatokat, kipróbált eszközöket, ám ezeket a forrásokat főként gondolatébresztőnek használtuk. Az alábbiakban tehát nem játékokat, kötött programokat vagy kész eszközöket ajánlunk, hanem olyan összetett és soktényezős helyzeteket

mutatunk meg, amelyek reményeink szerint részei lehetnek a programban résztvevők közös alkotó tevékenységeinek, folyamatainak.

Gyakorlati útmutatónk nem helyettesíti az együttgondolkodást, a közös programtervezést és -alkotást, sőt, arra hivatott, hogy kezdeményezze, ösztönözze azokat. Az a célunk, hogy az Útmutató gondolatai, ötletei, szempontjai és a TE IS Módszertan² *Hogyan készítsünk játékot?* alfejezetében megjelenő sorvezető segítségével minden iskola, minden TE IS résztvevője képes legyen aktív és kreatív szereplőként irányítani vagy támogatni a TE IS Program folyamatait.

Ez az útmutató a TE IS Program felnőtt szakembereinek, elsősorban a TE IS mentorpedagógusoknak és a TE IS trénereknek szól. De – ahogyan a TE IS Program minden tartalma – megosztható a gyerekekkel is. Ahogy a TE IS kézikönyvek mindegyike, gyakorlati útmutatónk is arra szolgál, hogy a gyerekek és felnőttek közös gondolatainak termékenységéhez hozzájáruljon.

² Simonné Goschi Gabriella – Prihoda Gábor (szerk.) (2014): *A TE IS Program módszertana*. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.

01.

**Előkészítő workshopok a régiós munkatársak,
a trénerek, mentorok
és a szupervízorok részvételével**

TALÁLKOZÁS

**SZEMÉLYES ÉS
SZAKMAI ISMERKEDÉS**

EGYÜTTMŰKÖDÉS

HÁLÓZATOSODÁS

Ahhoz, hogy a TE IS Program iskolai belépését megelőző workshop – amelyen javaslatunk szerint a TE IS trénerek, a TE IS mentorok, a program szupervízorai, valamint a Magyar Diáksport Szövetség (MDSZ) régiós munkatársai vesznek részt – eredményes legyen, nem feltétlenül szükséges meghatározott tematika. Elégségesnek érezzük, ha a résztvevő szakemberek törekednek arra, hogy a lehető legjobban megismerjék egymást akár szakmai, akár személyes

értelemben. Bár első látásra keretetlennek tűnhet egy ilyen találkozó, mégis azt kell látnunk, hogy a program folyamatában (tempóját és lendületét tekintve) talán soha nem lesz alkalmasabb idő arra, hogy az együttműködő szakemberek kötetlenül, csak egymásra figyelve találkozzanak.

Ezért is tartjuk fontosnak a szóban forgó workshopot a személyesség köré építeni. Egy szakmai program megvalósítása során leginkább a résztvevők

szakmai szerepei érvényesülnek, például szakmai tudásuk, képzettségük, szakértői munkatapasztalataik. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a szakmai szerepek gyakran annyira erőssé tudnak válni, hogy nehezen tud átszűrődni rajtuk a személyiség és ezáltal a személyesség. Természetesen a szakmai szerepek nagyon fontosak, de legalább ennyire lényeges az is, hogy ne csupán szakemberként legyünk jelen a TE IS folyamataiban, hanem sajátos, egyéni vonásokkal, jellemzőkkel rendelkező emberként is.

A program részleteihez kapcsolódó témák, kérdések, javaslatok:

- Ki hogyan értelmezte a TE IS Program céljait? Hogyan hidalhatók át, kapcsolhatók össze az esetlegesen különböző értelmezések?
- Hogyan lehetne körvonalazni a TE IS Program lehetőségeit az érintett iskola tekintetében?
- Mi a legizgalmasabb lehetőség számunkra a TE IS Programban?
- Mi az, ami aggodalommal tölt el bennünket, ha a TE IS iskolai megvalósítására gondolunk?

A résztvevőkkel kapcsolatos kérdések és témák:

- Hogyan kerültem abba a szakmai szerepbe, amelyben vagyok (pedagógus, tréner, régiós szakmai menedzser, szupervízor)?
- Hogyan kapcsolódnak össze a személyes és a szakmai céljaim?
- Vannak-e olyan készségek, tudások bennem, amelyeket eddig még nem használtam, nem alkalmaztam a munkám során?
- Mikor érzem magam biztonságban, és mi az, ami általában elbizonytalanít?

A szakemberek együttműködését érintő témák:

- Mit jelent számomra az együttműködés?
- Miben hasonlítanak és miben különböznek a workshop résztvevői?
- Milyen mozgósítható külső kapcsolataink vannak?
- Hogyan tudnánk meghatározni a következő közös lépést?

Mindezek fényében álljon itt néhány olyan – szakmai és személyes jegyeket egyaránt viselő – javaslat, téma, kérdés, amelyeket megfontolásra érdemesnek tartunk a TE IS szakemberek első találkozásának témáiként.

A gyerekekkel való munkában nem csak pedagógiai vagy pszichológiai tudásunk érvényesül, hanem az egész lényünk, személyiségünk. A nevelésben és a pedagógiában, ahogyan más segítő, támogató és tanító szerepben, a személyiség egyúttal munkaeszköz is, amelyet nem csupán ápolni, fejleszteni szükséges, de tisztában kell lennünk annak a munkánk során jelentkező hatásaival is.

Mivel a TE IS folyamataiban – ahogyan ez a programot megelőző képzéseken, tréningeinken is megjelent – a személyesség alapérték, érdemes ezzel már a program legelején foglalkozni.

A szakemberek első találkozása abban is segítséget nyújthat, hogy a gyerekekkel való első találkozásra is rá tudjunk hangolódni, ám előtte végig kell gondolnunk, hogy miként tesszük meg az első, majd a következő lépéseket. Ebben segít a stratégiaalkotás.

02. A mentorok és a trénerek közös TE IS Stratégiájának kialakítása

A mentorok és a trénerek közös TE IS Stratégiájának kialakítása

RUGALMASSÁG

FELKÉSZÜLÉS

ként ismerjük a környezeti elemzést, a kockázatok elemzését, a lépések ütemezését, az időintervallumok meghatározását, valamint a vízió és a küldetés meghatározását.

Programunk koncepciójában és módszertanában több olyan elemet határoztunk meg, amely a TE IS iskolai bevezetésének stratégiájához szorosan illeszkedik.³ Ugyanakkor azt is megfogalmaztuk,

3 Lásd a Konceptióban a belépési pontokról szóló fejezetet, illetve a Módszertanban a *Belépés az iskolába* című fejezetet.

hogyan a TE IS céljai iskolánként más és más formában tudnak megjelenni, ezért nem elég csupán a TE IS Program rugalmassága, szükséges az is, hogy a megvalósító szakemberek tevékenyen vegyenek részt a program iskolai szintű megformálásában.

Programunkat az iskolák egyéniségéhez, sajátos jellemzőihez a támogató és megvalósító szakemberek TE IS Stratégiája illeszti. Éppen ezért a TE IS célok mentén olyan elemek is bekerülhetnek az iskolai TE IS Stratégiába, amelyek az általánosan, programszinten megfogalmazott célokat és eszközöket kiegészítik, színesebbé és alkalmazhatóbbá téve ezzel a program iskolai megjelenését.

Az alábbiakban felvázolunk néhány, az iskolai TE IS Stratégia megalkotását segítő témát:

- Vessük össze a TE IS Program, valamint az iskola (írott vagy akár íratlan) céljait, majd keressük meg a közös elemeket!
- Elemezzük az iskola aktuális helyzetét, adottságait a lehető legtöbb szempont mentén!
- A célok és az iskolai adottságok tekintetében vizsgáljuk meg a TE IS Program belépési lehetőségeit!
- Gyűjtsük össze a programhoz szükséges erőforrásokat, majd rendezzük őket!
- Az adottságok, a célok és az erőforrások „terében” készítsünk olyan folyamatokat, amelyek a program megvalósításáról szólnak!
- Határozzuk meg a TE IS Módszertanban leírt folyamatok ütemeit (milyen időávokban, milyen gyakorisággal végzünk fejlesztő csoportmunkát a gyerekekkel, illetve a fejlesztő munka mellett, vagy annak keretében hogyan, s mikor építjük be a folyamatok tartalmait, például az első kutatás megtervezését, a TE IS Kuckó berendezését)!

Határozzuk meg a TE IS Program iskolai szintű küldetését!

A küldetés a stratégia egyik legfontosabb eleme, amely egyfajta összegzett célmeghatározásnak is tekinthető, amely általában egy rövid leírása annak, hogy mit szeretnénk elérni. A rövidség és az írott forma a küldetés fontos része. Ha néhány mondatban meg tudjuk megfogalmazni azt, amit szeretnénk, akkor a célok könnyebben és hatásosabban kommunikálhatók mások felé is, ugyanakkor, ha küldetésünket írásban is rögzítjük, és időnként rátekinünk, az segít bennünket abban, hogy tartani tudjuk a célokat és a hozzájuk kapcsolódó elköteleződést.

A küldetés megfogalmazása előtt a következő stratégiai elemeket kell végiggondolni:

- Mi a programunk lényegi tartalma?
- Kik jelentik programunk célcsoportjait?
- Melyek a célcsoport által megjelenített legfőbb értékek?
- Milyen változásokat fog elérni az iskolában a program?

A stratégia a munkafolyamatok alapköve, amely általában mozdíthatatlan és szilárd alapot, szinte biztonságot nyújt a közös munkához. Ám a megvalósítása rugalmassága ugyanolyan fontos. Ha stratégiánkat úgy alkotjuk meg, hogy abban a megvalósítás során reagálni tudjunk a környezeti tényezőkre, változásokra, akkor egyszerre nyújt számunkra biztonságot és alapozza meg a rugalmas működést.

A TE IS Stratégia megalkotása abban is segít, hogy általa a programba való bekapcsolódó, elköteleződő új résztvevők számára is láthatóvá váljanak a célok, az eszközök és a folyamatok. Így válik az általunk megalkotott stratégia a partnerekkel, kapcsolatokkal való kommunikáció eszközévé.

03.

A trénerek és az igazgatók közös munkájának folyamata

LEGITIMÁCIÓ

VISSZACSATOLÁS

NYITOTTSÁG

RÉSZVÉTEL

Egy iskolai program legitimációja sokféle formában jelenhet meg. Léteznek kötelező programok, vannak engedélyezett aktivitások, de ide sorolhatóak azok a – már kevésbé programszerű – tevékenységek, amelyekre nem vonatkoznak szabályok, mégis részei az iskolai létezésnek. Egy program legitimációja olyan elfogadottságot jelent, amely a csoport, vagy közösség minden tagja számára érvényessé teszi annak létét. Gondoljuk végig az alábbi helyzetet!

A TE IS Program keretében a mentorpedagógus egy előre megbeszélt csoporttalálkozót tervezett a TE IS Csapat diákjaival. A találkozón azonban a 12 főből csak 4-en jelennek meg. Amikor a mentor elindul az iskola folyosóin, megkeresni a hiányzó gyerekeket, megpillantja az egyiket és kérdőre vonja. A diák elmondja, hogy azért nem tudtak elmenni a találkozóra, mert osztályfőnökük kérésére a tornatermet segítenek átrendezni a közelgő iskolai ünnepségre. Ő is siet, mert már így is késett 10 percet.

Ebben a helyzetben a mentorpedagógusnak döntenie kell arról, hogy mit tegyen. Visszamehet a négy diákhoz és dolgozhat csak velük, lefújhatja vagy átteheti a találkozót más időpontra, esetleg követheti az elkésett diákot és jelezheti az osztályfőnökök felé, hogy a gyerekeknek az előre megbeszélt időpont szerint vele kellene dolgozniuk. Ez a helyzet – többek között – arról is szól, hogy a TE IS Program milyen szinten van jelen az iskola mindennapjaiban, hogyan épül be az iskola rendjébe, tehát mennyire legitim. Programunk legitimációja abban áll, hogy a program elemei, alkalmai és eredményei az iskolai működés eredményeinek teljes jogú összetevője. Ehhez az iskola tantestületének, de leginkább az iskola igazgatójának ismerniük kell a program céljait, stratégiáját és alkalmait.

Amellett, hogy a legitimációt nagyban segíti a program kommunikációja (részletesen szól róla útmutatónk 5. fejezete), szükséges az is, hogy a programot befogadó iskola pedagógusai, illetve az iskola igazgatója a hétköznapiakban is érvényesnek tartásuk a TE IS Program működését. Az igazgatók – mint a TE IS Program iskolai befogadásáról döntő vezetők – nem biztos, hogy teljes mélységében ismerik a programot. Ahhoz, hogy az iskola vezetői a program elkötelezettjeivé váljanak, elsősorban visszacsatolás és részvétel szükséges. Míg a visszacsatolások során az igazgatók képet kapnak a program előrehaladásáról, e kapcsolat rendszeressége közelebb hozza az iskola vezetését a TE IS Programhoz.

Térjünk vissza egy pillanatra a fentebb vázolt dilemmához. Egy, a leendő trénerekkel közösen tartott workshop során az egyik szakember a kö-

Az iskolaigazgatóval, valamint az iskola pedagógusaival való közös munka során az alábbi néhány tanácsot tartjuk megfontolandónak:

- Alakítsunk ki közvetlen szakmai viszonyt az iskola igazgatójával azzal a céllal, hogy számára rendszeres visszacsatolásokat tudjunk adni a TE IS Program előrehaladásáról!
- Kezdeményezzük, hogy a tantestület találkozóin essen szó a TE IS Programról, annak eredményeiről, esetleg kérdéseiről, dilemmáiról!
- Tanártársainkkal és az igazgatóval ne csak a pozitív történeteket osszuk meg, hanem jelenítsük meg kérdéseinket, aggodalmainkat, dilemmáinkat is. Ha segítséget kérünk, s kérésünk válaszra talál, az gyakran elköteleződéshez vezet.
- Az általános kommunikációs felületek és alkalmak mellett találjunk rendhagyó módokat és formákat is arra, hogy a TE IS előrehaladásának részleteit megosszuk az iskola szakemberivel és az igazgatókkal! (Például TE IS plakát a tanári szobában is, az aktivitásokat követő értékelő beszélgetésekre való meghívás.)
- Találjunk kapcsolódási pontokat más, az iskolában működő programokhoz, projektekhez, és alakítsunk ki programközi, projektközi együttműködéseket!
- Amikor csak lehetséges, a TE IS Programok megvalósítása során hívjuk be a releváns szakértelemmel, szaktudással rendelkező pedagógusokat (például a kutatáshoz az informatika tanárt, a plakátszöveg megírásához az irodalomtanárt, sőt, a TE IS Kuckó berendezéséhez az iskola gondnokát)!

vetkező megoldást fogalmazta meg. A mentor akkor teszi a legjobbat mindenki számára, ha visszamegy a négy hátrahagyott TE IS diákért, s velük együtt beszáll a tornaterem átalakításába. Ezzel ugyanis együtt tartja a csapatot, együtt marad a gyerekekkel, kellően rugalmas és még az iskola céljaihoz is hozzájárul. Azonban, az is fontos, hogy az átrendezés után a mentorpedagógus megbeszélje az osztályfőnökökkel az esetet annak érdekében, hogy közösen találjanak megoldást arra, hogy miként kezeljék a jövőben ezeket a helyzeteket. Sőt, a gyerekekkel szintén érdemes átbeszélni, hogy mi történt és miért úgy történt, ahogy.